

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-2-3>

С. М. Вдович

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3582-4395> – С. М. Вдович

pppo2003@ukr.net

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ОСНОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ

Анотація. У статті розкрито сутність і основні напрями гуманізації сучасної професійної освіти в контексті реформування освітнього простору України. Зазначено, що гуманізація освіти передбачає визнання людини найвищою цінністю, створення умов для її всебічного розвитку, самореалізації та духовно-морального становлення. Акцентовано, що традиційна система професійної підготовки, особливо в закладах технічного профілю, все ще орієнтована переважно на засвоєння професійних знань, умінь і навичок, тоді як гуманітарна складова частина часто недооцінюється. Це проявляється в скороченні годин на гуманітарні дисципліни, слабкій міжпредметній інтеграції та недостатній увазі до формування світоглядних, етичних і ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців. У роботі підкреслено, що однією з головних перешкод на шляху гуманізації освітнього процесу є авторитаризм, успадкований від радянської освітньої моделі, який проявляється в жорсткому контролі, придушенні ініціативи та формалізмі навчальної діяльності. Особливо гостро ця проблема виявляється в закладах зі специфічними умовами навчання, де освітнє середовище надмірно регламентовано. Авторитарний стиль управління, психологічний тиск і відсутність можливості для самовираження негативно впливають на особистісний розвиток студентів, знижують їхню мотивацію, сприяють появі байдужості, професійному вигоранню та психологічній дезадаптації. Зазначено, що подолання технократичного й авторитарного підходів потребує впровадження принципів гуманістичної педагогіки: ставлення до особистості як до найвищої цінності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогізації, індивідуалізації, персоніфікації, педагогічного гуманізму, вільного та всебічного розвитку. Реалізація цих принципів забезпечує формування демократичного, відкритого освітнього середовища, де педагог виступає наставником і партнером, а здобувач освіти – активним учасником освітнього процесу, здатним до самопізнання, саморозвитку та творчої самореалізації. Наголошено, що гуманізація професійної освіти є необхідною умовою формування морально зрілої, духовно багатой, соціально відповідальної особистості, здатної до критичного мислення, етичної рефлексії та конструктивної взаємодії в сучасному суспільстві.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, професійна освіта, освітній процес, особистісний розвиток.

S. M. Vdovych

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

HUMANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS THE FOUNDATION OF PERSONAL DEVELOPMENT OF YOUTH

Abstract. The article reveals the essence and main directions of humanization in modern professional education within the context of educational reform in Ukraine. It is emphasized that humanization of education is based on recognizing the individual as the highest value and creating conditions for their comprehensive development, self-realization, and moral and spiritual growth. The study highlights that the traditional system of professional training, especially in technical higher education institutions, remains predominantly technocratic, focusing mainly on acquiring professional knowledge and practical skills, while the humanitarian component is often underestimated. This is reflected in the reduction of hours allocated to humanities, insufficient interdisciplinary integration, and the lack of attention to forming worldview, ethical, and value

orientations of future specialists. The paper identifies authoritarianism, inherited from the Soviet educational model, as one of the major obstacles to the humanization of the educational process. This authoritarian approach manifests itself in rigid control, suppression of initiative, and excessive formalization of learning activities. The problem is particularly acute in institutions with specific learning conditions, such as police, military, and rescue academies, where students' lives and studies are strictly regulated. Authoritarian management, psychological pressure, and the lack of opportunities for self-expression negatively affect students' motivation and emotional well-being, leading to indifference, burnout, and even psychological maladaptation. The article stresses that overcoming technocratic and authoritarian tendencies requires the implementation of humanistic pedagogical principles: treating the individual as the highest value, subject–subject interaction, dialogicity, individualization, personalization, pedagogical humanism, and free and holistic personal development. The realization of these principles fosters the creation of a democratic and open educational environment, in which the teacher acts as a mentor and partner, and the student becomes an active participant in the educational process, capable of self-knowledge, self-development, and creative self-realization. It is concluded that the humanization of professional education is a necessary condition for shaping a morally mature, spiritually rich, and socially responsible personality, capable of critical thinking, ethical reflection, and constructive interaction in modern society.

Key words: humanization, humanitarization, professional education, educational process, personal development.

Постановка проблеми. Як відомо, всі хочуть бути щасливими. Проте поняття «щастя» часто розуміють спотворено, наприклад, люди прагнуть бути успішними, досягти вершин у професійній сфері, стати багатими, владними, набутти бажаного статусу в суспільстві, мають різноманітні нереалістичні очікування, які, не справдившись, можуть призводити до невдоволення життям та втрати будь-яких інтересів, або ж відкладають життя «на потім» чи вірять, що воно залежить від якихось зовнішніх факторів. Водночас реалії сьогодення вимагають від кожного фахівця глибоких знань у професійній сфері, досконалого оволодіння вміннями і навичками, високих морально-етичних якостей, зрілості й особистісної сформованості, що сприятиме ефективній взаємодії з оточенням, активності, відповідальності, креативності, стресостійкості. У сучасній професійній освіті акцент переноситься з передачі знань та формування відповідних умінь і навичок на становлення і розвиток особистості фахівця, його здібностей, формування в нього загальнолюдських цінностей і якостей. Це сприятиме успішній самореалізації, внутрішньому благополуччю особистості, наповненості, різноманітності й осмисленості життя. На нашу думку, щоб забезпечити формування зрілої особистості майбутнього фахівця, слід максимально гуманізувати процес його професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці розглядають різноманітні аспекти гуманізації освітнього процесу (Г. Васянович, С. Вдович, О. Воличенко, С. Горбенко, О. Горішна, О. Гук, З. Давид, О. Денисенко, С. Дмитрієва, Ю. Заболоцький, Я. Задорожня, І. Зарівняк, А. Зінковський, О. Ієвлев, І. Казакевич, О. Каменщик, Л. Котова, А. Кривобок, І. Літус, Т. Налужна, Т. Нетецька, В. Одарченко, Л. Онищук, І. Репко,

В. Рубцова, О. Рябенка, Н. Скрипник, Н. Цикало та ін.). Як зазначає Л. Котова, «гуманізація освіти вимагає впровадження таких підходів, які б забезпечували не лише академічну успішність, а й розвиток емоційного інтелекту, естетичних переживань, емпатії та морально-ціннісних орієнтирів у студентів» [5].

Мета статті – обґрунтувати доцільність гуманізації освітнього процесу як основи гармонійного особистісного розвитку молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гуманізм полягає в ставленні до людини як до найвищої цінності, визнанні її права бути щасливою, вільною, розвивати свої творчі здібності, вдосконалюватися і реалізовуватися відповідно до власних інтересів і потреб [2, с. 88]. Гуманізацію освіти дослідники розглядають як «формування особливого, людського ставлення людини до навколишнього світу і до самої себе, до власної діяльності» [3]. Як зазначає А. Кокарева, досліджуючи проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх інженерів, «концепція гуманної освіти віддає перевагу суб'єкт-суб'єктному освітньому процесу, де той, хто навчається, є активним, ініціативним, готовим до колективної інтелектуальної діяльності» [4, с. 25].

Гуманізація освітнього процесу передусім передбачає ставлення до особистості здобувача вищої освіти як до найвищої цінності, що є фундаментальною засадою гуманістичної педагогіки, спрямованої на розвиток, самореалізацію та благополуччя людини. Усі педагогічні впливи, методи та форми навчання підпорядковуються завданню розкриття її індивідуального потенціалу. Реалізація цього принципу передбачає глибоку повагу до внутрішнього світу особистості, її думок, почуттів, переконань і життєвого досвіду. Освітній процес вибудовується не навколо навчальної

програми чи вимог системи, а навколо потреб, інтересів, здібностей і можливостей здобувача вищої освіти, з огляду на його темп розвитку, особливості сприйняття та пізнавального стилю. Такий підхід забезпечує внутрішню мотивацію до навчання, оскільки студент відчуває власну значущість і усвідомлює цінність свого розвитку для себе та суспільства. Важливою умовою реалізації ставлення до особистості здобувача освіти як до найвищої цінності є особистість самого педагога. Лише той викладач, який керується гуманістичними ідеалами, виявляє доброзичливість, щирість і любов до людей, здатний створити атмосферу довіри, підтримки і психологічного комфорту в навчальному середовищі. Такий педагог бачить у кожному студенті унікальну індивідуальність, допомагає розкрити його найкращі якості, долати труднощі, формувати позитивну самооцінку та впевненість у власних силах. Йдеться також про формування гармонійної, духовно зрілої, морально стійкої особистості, яка здатна не лише до професійного зростання, а й до усвідомленого служіння суспільству. Важливим є перехід від зовнішнього контролю до внутрішньої саморегуляції, від нав'язування цінностей до їх усвідомленого прийняття, від пасивного сприймання знань до їх активного творення. Отже, ставлення до особистості як до найвищої цінності визначає гуманістичну спрямованість педагогічної діяльності, перетворюючи освітній процес на простір свободи, поваги, співпереживання та творчого розвитку, де кожен здобувач освіти має можливість розкрити власну неповторність і реалізувати свій особистісний потенціал.

Згідно з концепцією Г. Васяновича й інших гуманістично орієнтованих дослідників, педагогічний гуманізм передбачає глибоку повагу до прав і свобод здобувача освіти, до його думок, переконань і вибору. Центральним у цьому підході є положення про визнання внутрішньої самості людини, тобто її здатності діяти на основі власних моральних норм, цінностей і усвідомлених життєвих орієнтирів [1]. Педагог повинен відмовитися від авторитарного тиску, нав'язування готових поглядів чи шаблонних моделей поведінки. Навпаки, він виступає партнером і наставником, який сприяє вільному розвитку особистості, допомагає розкрити її творчі можливості, підтримує в прагненні до самостійності та самопізнання. Надзвичайно важливою є готовність педагога приймати вихованця таким, яким він є, визнавати його право навіть на помилку чи відмову виконувати певні вимоги, якщо вони суперечать його переконанням або ціннісним орієнтаціям. Завдяки такому підходу особистість отримує

можливість жити повноцінним, внутрішньо вільним життям, проявляти активність, формувати власну позицію, усвідомлювати сенс власного існування. Крім того, гуманістична педагогіка орієнтується на позитивне бачення людини, на віру в її потенціал, доброту і здатність до самовдосконалення.

У сучасному освітньому процесі необхідною умовою є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, у центрі якої – особистість здобувача знань. Студент визнається не об'єктом навчально-виховного процесу, а повноправним суб'єктом освітньої діяльності, який має власні потреби, мотиви, інтереси, досвід і ціннісні орієнтації. Йдеться про активну та рівноправну взаємодію між викладачем і студентом, побудовану на основі взаємоповаги, довіри, діалогу та співпраці. Викладач виступає не лише джерелом знань, а й партнером, консультантом, наставником, який допомагає здобувачу вищої освіти самостійно відкривати нові знання, формувати власну позицію, розвивати критичне мислення та відповідальність за результати навчання. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія сприяє створенню демократичного освітнього середовища, де кожен учасник має право на власну думку, ініціативу та самовираження. Така взаємодія підсилює мотивацію до навчання, розвиває комунікативну компетентність, емоційний інтелект, уміння співпрацювати та формує у студентів навички саморегуляції й саморозвитку. На відміну від авторитарної, суб'єкт-об'єктної моделі, де здобувач сприймається лише як отримувач інформації, суб'єкт-суб'єктна взаємодія розглядає освітній процес як спільну діяльність, спрямовану на розвиток обох сторін: і викладача, і студента. У таких умовах навчання стає не лише процесом засвоєння знань, а й середовищем формування зрілої, творчої, соціально активної особистості, здатної до професійного самовизначення та самореалізації.

Нині значна увага приділяється діалогізації освітнього процесу, адже саме діалог виступає основною формою взаємодії між педагогом і студентом, що забезпечує рівноправність, взаємоповагу і співтворчість в освітньому процесі. Цей процес повинен стати безпечним простором комунікації, де кожен його учасник є активним суб'єктом, здатним вільно висловлювати власну думку, відстоювати позицію, ставити запитання й шукати відповіді у співпраці з іншими. Діалогізація передбачає відмову від авторитарних, монологічних форм навчання, які зводять студента до пасивного споживача знань. Натомість вона спрямована на створення атмосфери партнерства, відкритості, взаємного довір'я, в якій педагог не лише передає знання, а й виступає фасилітатором, консультантом, співрозмовником і натхнен-

ником процесу пізнання. Така взаємодія сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти критичного мислення, самостійності суджень, здатності до аргументованого висловлення позиції, а також розвитку комунікативної та соціальної компетентності. Важливим аспектом реалізації принципу діалогізації є творчий характер спілкування, що стимулює пізнавальну активність, ініціативу, емоційну залученість і здатність до рефлексії. Через діалог студенти навчаються співвідносити власні судження з позиціями інших, розуміти й приймати різні думки, що формує в них толерантність, повагу до особистості співрозмовника, уміння вести конструктивну дискусію. Діалогізації у професійній освіті можуть сприяти інтерактивні методи навчання: дискусії, дебати, круглі столи, тренінги, рольові ігри, групові проєкти, які створюють простір для живого обміну думками, взаємного збагачення та спільного пошуку істини. Це не лише забезпечить активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, а й створить умови для їх духовно-морального розвитку, самопізнання, самовираження та безперервного особистісного зростання, а також для утвердження гуманістичної моделі освіти, у центрі якої – взаємоповага, співпраця і партнерство між усіма учасниками освітнього процесу.

Спрямованість освітньої діяльності на формування особистості здобувача вищої освіти як цілісного суб'єкта культури, здатного мислити критично, діяти відповідально й усвідомлювати власну роль у суспільстві, визначає гуманітаризація освіти, сутність якої полягає в переорієнтації всієї освітньої системи з домінування знаннево-предметного підходу на особистісно-ціннісний, який акцентує увагу не лише на професійній підготовці, а насамперед на розвитку духовного, морального, інтелектуального та культурного потенціалу здобувача освіти. Гуманітаризація передбачає наповнення змісту освіти гуманітарними цінностями, що формують у студентів цілісне бачення світу, розуміння взаємозв'язків між людиною, природою та суспільством. Йдеться не лише про розширення гуманітарної складової частини навчальних планів, а про зміну самої філософії освіти, у центрі якої – людина, її свобода, гідність, право на саморозвиток і самовираження. Основна увага при цьому зосереджується не лише на засвоєнні знань, умінь і професійних навичок, а й на формуванні гуманістичного світогляду, етичної культури, толерантності, емпатії, соціальної відповідальності. Гуманітаризація передбачає залучення здобувачів вищої освіти до вивчення циклу гуманітарних дисциплін (філософія, культурологія, етика, естетика, психологія, педагогіка), які

сприяють формуванню широкого світогляду, розвитку критичного і творчого мислення. Особливу роль у цьому процесі відіграють дисципліни вільного вибору студентів, які дозволяють кожному здобувачеві освіти вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію, орієнтовану на особистісні інтереси, потреби й нахили. Важливим аспектом гуманітаризації є також впровадження навчальних курсів і тренінгів, спрямованих на пізнання власного «Я», розвиток емоційного інтелекту, комунікативної культури, навичок саморегуляції та рефлексії (зокрема, «Основи психології», тренінги комунікативності, особистісного зростання, мотиваційні тренінги та ін.). Отже, гуманітаризація освіти сприяє формуванню духовно зрілої, морально відповідальної, інтелектуально розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, емпатійного спілкування, культурного самовираження й активної участі в житті демократичного суспільства.

Вільний та всебічний розвиток особистості студента, який неможливий без визнання його права на свободу вибору, самостійність у прийнятті рішень, визначення власних життєвих і професійних цілей, передбачає створення таких педагогічних умов, що сприяють максимальному розкриттю внутрішнього потенціалу, розвитку інтелектуальних, духовно-моральних, естетичних, творчих і фізичних можливостей. Вільний розвиток означає не всездозволеність, а створення середовища, в якому здобувач освіти має змогу виявляти ініціативу, критично мислити, відстоювати власну позицію, брати відповідальність за результати навчальної діяльності. Всебічний розвиток, у свою чергу, передбачає гармонійне поєднання освітніх, виховних і розвивальних впливів, спрямованих на формування цілісної, зрілої, соціально активної та творчої особистості. В освітньому процесі слід остаточно перейти від авторитарних форм педагогічної взаємодії до партнерських, заснованих на повазі, довірі та співпраці. Особливе значення мають створення атмосфери психологічного комфорту, підтримка ініціативності та забезпечення свободи самовираження студентів. Важливо, щоб навчання не обмежувалося лише засвоєнням знань і професійних умінь, а ставало простором для особистісного становлення, самопізнання та творчого пошуку. Вільний та всебічний розвиток забезпечує гармонійне поєднання індивідуальної свободи здобувача освіти з його соціальною відповідальністю, сприяє формуванню внутрішньо вільної, самостійної, активної та духовно багатой особистості, здатної до самореалізації у професійній, громадській і культурній сферах.

У системі гуманізації професійної освіти важливе місце посідає індивідуалізація та персоніфікація, які забезпечують визнання унікальності кожного студента як особистості, врахування його індивідуальних особливостей, здібностей, рівня розвитку, пізнавальних інтересів, життєвого досвіду і темпу засвоєння навчального матеріалу. Індивідуалізація передбачає створення таких умов освітнього процесу, за яких кожен здобувач освіти може реалізувати власний потенціал, вибирати оптимальні способи навчання, форми самовираження й самореалізації. У цьому контексті педагог виступає не стільки джерелом знань, скільки наставником, консультантом і партнером у пізнавальній діяльності, який сприяє розкриттю індивідуальності студента, підтримує його самостійність і ініціативність. Персоніфікація освіти передбачає більш глибоку орієнтацію на особистісний досвід, життєві смисли та цінності здобувача освіти. Її сутність полягає в тому, що освітній процес вибудовується навколо особистості студента як активного суб'єкта навчання, який не лише засвоює знання, а й створює власний освітній простір. Персоніфікація сприяє розвитку внутрішньої мотивації до навчання, формуванню відповідальності за власний освітній і професійний шлях, забезпечує глибше усвідомлення значення здобутих знань для майбутньої діяльності. Індивідуалізація та персоніфікація передбачають застосування гнучких форм і методів навчання (індивідуальні та групові проекти, модульне навчання, тьюторський супровід, індивідуальні освітні траєкторії тощо), що забезпечують розвиток особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти, підвищують їхню мотивацію, відповідальність і суб'єктну позицію в процесі професійного становлення.

На шляху гуманізації в професійній освіті виникає низка проблем, які гальмують її реалізацію [2, с. 90–92]. Так, у сучасній системі професійної освіти, зокрема в закладах технічного спрямування, усе ще домінує технократичний підхід, орієнтований переважно на засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання професійних завдань. При цьому гуманітарна складова частина освітнього процесу залишається недооціненою: скорочується кількість годин, відведених на гуманітарні дисципліни, зменшується увага до міждисциплінарних зв'язків. Частково цю проблему компенсує запровадження вибірко-вих дисциплін, які становлять не менше ніж 25% навчального навантаження. Вони дають змогу здобувачам освіти розширювати світогляд, розвивати особистісні якості, самопізнання та саморозвиток.

Однією з головних перешкод гуманізації професійної освіти залишається авторитаризм, що зберігся у вітчизняній освітній системі як спадщина радянської моделі. У межах авторитарного підходу людина розглядається як засіб виконання зовнішніх вимог, без урахування її індивідуальних потреб, інтересів і можливостей. Особливо гостро ця проблема проявляється в закладах зі специфічними умовами навчання (військових, поліцейських, рятувальних тощо), де діяльність курсантів суворо регламентована та підпорядкована. Надмірний контроль і тиск спричиняють емоційне виснаження, апатію, професійне вигорання, а в окремих випадках – депресивні стани чи суїцидальні тенденції. Як зазначає О. Шалімов, подолання авторитаризму можливе лише шляхом гуманоцентричної переорієнтації освіти, за якої гуманістичні цінності стають не периферійним, а центральним елементом освітньої системи, визначаючи її зміст і цілі [6, с. 240].

Авторитарна модель також спричиняє формалізацію освітнього процесу, коли головну роль відіграють стандарти й регламенти, а не інтереси та потреби здобувачів освіти. Це унеможливує реалізацію індивідуального підходу, творчу взаємодію й створення сприятливого освітнього середовища. Негативним наслідком є також інструменталізація знань, коли вони сприймаються лише як засіб професійного успіху, а не як основа саморозвитку та духовного зростання.

Важливим завданням гуманізації є розвиток критичного мислення, моральної свідомості й етичної відповідальності майбутніх фахівців, адже їх відсутність призводить до формального виконання професійних обов'язків без усвідомлення наслідків для суспільства, природи і власного психологічного благополуччя.

Окремої уваги потребує забезпечення рівного доступу до якісної професійної освіти. І досі зберігається розрив між можливостями абітурієнтів із міських і сільських шкіл, соціально незахищених верств населення й осіб з інвалідністю. Особливо актуальним стає створення інклюзивного та безпечного освітнього середовища, оскільки внаслідок війни в Україні зростає кількість осіб із фізичними та психологічними травмами, які потребують особливої підтримки, розуміння й умов для повноцінної самореалізації.

Висновки. Таким чином, гуманізація професійної освіти є ключовою передумовою формування зрілої, духовно багатой, морально відповідальної та соціально активної особистості. Її сутність полягає у визнанні людини найвищою цінністю освітнього процесу, у створенні таких умов, які забезпечують гармонійний розвиток

інтелектуальної, моральної, емоційної та духовної сфер здобувача освіти. Реалізація гуманістичних принципів (індивідуалізації, персоніфікації, діалогізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії та ін.) забезпечує перехід від авторитарної, знаннєво-репродуктивної моделі навчання до демократичної, партнерської, особистісно зорієнтованої. В її основі – повага до внутрішнього світу здобувача вищої освіти, підтримка його самостійності, ініціативності та творчого потенціалу. Особлива роль у цьому процесі належить педагогу, який виступає не лише носієм знань, а насамперед наставником, фасилітатором і співтворцем освітнього середовища. Саме його гуманістична позиція, емпатія, довіра й доброзичливість визначають атмосферу взаємоповаги та безпеки, необхідну для розкриття індивідуальності кожного студента. Водночас повноцінна гуманізація неможлива без подолання технократичного підходу й авторитаризму, що й досі зберігаються в системі професійної освіти. Вона потребує зміни акцентів: від формального засвоєння знань до розвитку критичного мислення, етичної свідомості, комунікативної культури і здатності до саморефлексії.

Список літератури:

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчальний посібник- Вид. 2-ге, доп. Львів : Норма, 2015. 420 с.
2. Вдович С.М. Проблеми гуманізації професійної освіти. *Вітрила гуманізму: до 80-річчя від дня народження Григорія Петровича Васяновича* ; упоряд. С.М. Вдович. Львів, 2025. С. 88–93.
3. Казакевич О.І. Особистісно-орієнтоване навчання як тенденція гуманізації освіти. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.04.29.05>.
4. Кокарева А.М. Проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх інженерів. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2010. № 3. С. 25–27. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2139>
5. Котова Л.М. Артпедагогіка як засіб гуманізації освітнього простору в закладах вищої освіти. *Педа-*

гогічна академія: наукові записки. 2025. № 19. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15611404>.

6. Шалімов О.С. Гуманізація та авторитаризм, як складові вітчизняної системи освіти. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 18 квіт. 2018 р.) : у 2-х т. Вінниця : ВННІЕ ТНЕУ, 2018. Т. 1. С. 238–240.

References:

1. Vasianovych, H. P. (2015). *Pedahohichna etyka: navchal'nyi posibnyk* / Vyd. 2-he, dop. [Pedagogical ethics: textbook / 2nd ed., expanded]. Lviv: Norma. 420 [in Ukrainian].
2. Vdovych, S. M. (2025). Problemy humanizatsii profesiinoi osvity [Problems of humanization of professional education]. In *Vitryla humanizmu: do 80-richchia vid dnia narodzhennia Hryhoriia Petrovycha Vasianovycha / uporiad. S. M. Vdovych*. Lviv, 88–93. [in Ukrainian].
3. Kazakevych, O. I. (2024). Osobystisno-oriientovane navchannia yak tendentsiia humanizatsii osvity [Personality-oriented learning as a trend of education humanization]. *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky*, 5. DOI: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.04.29.05> [in Ukrainian].
4. Kokarieva, A. M. (2010). Problemy humanizatsii profesiinoi pidhotovky maibutnikh inzheneriv [Problems of humanization of professional training of future engineers]. *Visnyk Natsional'noho aviatsiinoho universytetu*, 3, 25–27. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2139> [in Ukrainian].
5. Kotova, L. M. (2025). Artpedahohika yak zasib humanizatsii osvitniioho prostoru v zakladykh vyshchoi osvity [Art pedagogy as a means of humanizing the educational space in higher education institutions]. *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky*, 19. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15611404> [in Ukrainian].
6. Shalimov, O. S. (2018). Humanizatsiia ta avtorytaryzm yak skladovi vitchyznianoi systemy osvity [Humanization and authoritarianism as components of the national education system]. In *Sotsialno-ekonomichni ta humanitarni aspekty rozvytku suspilstva: materialy Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf.* (Vinnytsia, 18 kvitnia 2018 r.), u 2 t., Vol. 1), 238–240. Vinnytsia: VNNIE TNEU. [in Ukrainian].

© С. М. Вдович

Оглядова

Надійшла до редакції 01.10.2025

Прийнято до публікації 20.10.2025

Опублікована 02.12.2025